

Iacobi Menochij

40 non citato: attamen potest ipse substitutus + appellare; & eundem Alexandrum secuti sunt quamplurimi, quos congesisti in dicto consilio 688. numero 39. libro 7.

S V M M A R I V M .

- 1 Procuratorem cui commissa est executio, non teneri in exequenda ea adhibere cognitionem.
- 2 Gratiam Principis, & Papa dici perfectam, licet nonum executam.
- 3 Actum dici perfectum ex uno actu.
- 4 Vniuersitatis iura per unum solum posse conseruari.
- 5 Gratiam dici perfectam ex solis preparatoriis.
- 6 Priuilegium ex causa onerosa dici, cum sit ob benemerita.
- 7 Concessionem realem transire ad quemque.
- 8 Beneficium esse concessionem prater legem, ac priuilegium contra legem. nu. 9.
- 10 Vigleuanensibus Duce Mediolani Franciscum Sforciā concessisse aquas pro irrigatione pratorum.
- 11 Vniuersitati concessum censi reale, & perpetuum. nu. 12.
- 12 Priuilegium reale, non reuocari a successore.
- 13 Uniuerstatis possessionem conseruari per singulos.
- 14 Possessionem antiquiorem praeferri, vel quae est cum titulo. num. 16.

F A C T I S P E C I E S .

Illusterrimus atque Excellentissimus D. Franciscus Sforcia Dux Mediolani anno 1463. facta mentione insignis donationis sibi factae ab inclita nunc ciuitate Vigleuania de possessione quamplurimarum perticarum terrarum cum iure irrigandi ipsas terras: ac etiam mentione facta Nauigii construeti impensa ipsius ciuitatis, elegit, atque constituit D. Ioannem Vicecomitem ad accedendum ad dictam ciuitatem, ut colifaceret praedicta donata; & purgari denū faceret riuum dicti Nauigii, ut aqua liberè possit decurrere; & ad dicta prædia, & aquas locandum, vendendum, &c.

Anno 1480. mortuo predicto D. Duce Franciscus, ei succedit D. Dux Ioannes Galeacius, qui denū elegit, & constituit dictum Ioannem Vicecomitem ad perficiendum ea, que ipse D. Dux Franciscus mandauerat fieri, & perfici. Et prater predicta, eidem Vicecomiti mandauit his verbis.

Necnon cum auctoritate plenaria permittendi, & concedendi nostro, & Ducalis Camere nostra nomine Communi, & hominibus Vigleuanis, ut possint extrahere per omnia subsecutara tempora illa aqua quantitatatem ex alio Nauigii predicti Vigleuanii, que Communi, & hominibus ipsi necessaria fuerit pro irrigandis eorum possessionibus, & pratis, ipsi tamen, qui beneficio aquæ predictæ gaudebit, soluentibus solidos quatuor Imperialium possessionis, & pratorum, quæ irrigabuntur singulo anno Ducali Camere applicandos, ut supra. Necnon licentiam opportunam faciendi qualibet necessaria predicti ciues Vigleuanii construi, & perfici fecerunt riuos, quos, rugias, vulgas appellant, causa deriuandi aquas ex dicto Nauigio, seu riuo magno pro irrigandis eorum prædiis, ac etiam pro riuſu molendinorum, secundum formam concessionis dicti D. Dux; & deinde ciues ipsi rvi sunt dictis aquis, tam in prædiis irrigandis, quam ad riuſum ipsorum molendinorum.

Anno 1498. D. Dux Ludouicus successor dicti D. Dux Ioannis Galeacij donauit predicta omnia prædia sua, ac dictum riuum, sive rugiam aquarum venerabilis ecclesie, & monasterio Sanctæ Mariae Gratiarum huius ciuitatis Mediolani; cui ciues multo pro irrigandis prædiis soluerant solidos quatuor

in contrarium non obstantibus, quas portas, incastra, & buchellos teneant predicti Commune, & homines, omnibus eorum sumptibus, & expensis reparare, & reparatas manutenerre, quoties, & quandocumque requisierit. Insuper ne pro tali, tantoq; munere, per eosdem Commune, & homines, ut præmittitur, liberali ingratitudinis notam incurrire videamur, à qua semper, veluti à lue quadā abhorrimus, & pro aliquali remuneratione expēsarum, operum, & laborum, quæ, & quas homines ipsi haec tenus perpeſsi sunt, & in futurum patientur occasione huicmodi possessionum nostrarum, ac etiam cauamenti Nauigii memorati, grati erga eos videamur, per præsentes eidem Ioanni concedimus arbitrium, authoritatem, potestatem, & bailiam conceendi nomine nostro, & Camere nostra licentiam ipsi Communi, & hominibus construendi, & adificandi, & construi, & adificari faciendo super territorio Vigleuanii, videlicet in quibuscumque locis ipsius territorij, quacumque molendina, & follas pro eorum arbitrio, & voluntate, in quibus follis, & molendinis, postquam adificata fuerint, dixerere possint, medianibus quibuscumque rugis, & aqueductibus, aquam ex aliо predicti Nauigii in quantitate sufficienti, absque nostra, & Camere nostra predicta, aut officialium quoramcumque nostrorū inhibitione, & impedimento; & quæ molendina, & follas sint, & esse intelligantur in perpetuum ab omnibus, & singulis solutionibus, & gravaminibus haec tenus impositis, & imponendis quomodolibet in futurum libera, immunita, & exempta, & libera immunes, & exempta. Sintq; etiam, & esse intelligantur propria dictorum Communis, & hominum Vigleuanii, & eorum iuris, & proprietatis absque aliquis persona contradictione, ea tamen lege, & conditione, quod ipsi Commune, & homines Vigleuanii intra tempus unius anni ad tardius faciant, & secessse debeant fundamenta qualibet necessaria predictorum molendinorum, & folliarum, quæ, & quas facere, & fieri facere intendunt super territorio predicto Vigleuanii, quidem fundamenta in terrino predicti animisint, & apparent cominctata super terram ad mensuram brachiorum duorum ad minus, cum eorum fugis, & aqueductibus, & caminacistris, & portis necessarys, eorum omnibus proprijs expensis, & sumptibus, ut aquam est.

Predicti ciues Vigleuanii construi, & perfici fecerunt riuos, quos, rugias, vulgas appellant, causa deriuandi aquas ex dicto Nauigio, seu riuo magno pro irrigandis eorum prædiis, ac etiam pro riuſu molendinorum, secundum formam concessionis dicti D. Dux; & deinde ciues ipsi rvi sunt dictis aquis, tam in prædiis irrigandis, quam ad riuſum ipsorum molendinorum.

Anno 1498. D. Dux Ludouicus successor dicti D. Dux Ioannis Galeacij donauit predicta omnia prædia sua, ac dictum riuum, sive rugiam aquarum venerabilis ecclesie, & monasterio Sanctæ Mariae Gratiarum huius ciuitatis Mediolani; cui ciues multo pro irrigandis prædiis soluerant solidos quatuor

pro

Consilium MCXCIII.

168

pro singula pertica, iuxta dicti D. Dux Ludouici concessionem; & hac etate reperiuntur multi ex ipsis ciuib; qui adhuc soluunt dictos solidos quatuor tantum: alij vero coacti fuerunt à Reuerendis fratribus dicti monasterij soluere longè maiorem sumam.

Nunc dubitari contingit, an predicta ciuitas, eiusq; ciues conseruari, & manuteneri debeant in sua quasi possessione irrigandi prædia sua, solutis solidis quatuor illis solidis pro singula pertica; & an satis constet de bono suo iure cogendi dictos Reuerendos fratres ad concedendum dictas aquas pretio dictorum quatuor solidorum pro singula pertica.

Initium à Domino.

C O N S I L I U M M C X C I I I .

St mea quidem sententia, adeo certum, & clarum ius inclita ciuitatis Vigleuanii, vt nulla ratione cauillari, & in dubium reuocari possit. Huius veritatis demonstranda gratia aliquot conclusiones, quibus probatis, & explicatis, veritas ipsa apparebit lucidissima.

Prima itaque est conclusio. Priuilegium, & concessionem factam à dicto D. Duce Io. Galeacio ciuitati Vigleuanii fuisse perfecte factam, & effectum habuisse. Hæc conclusio manifeste probatur verbis dictæ concessionis, & priuilegi, dūm ipse Dux mandat dicto Ioāni Vicecomiti procuratori suo, ut permittat, & concedat nomine ipsius Ducis, & Camere Ducalis Communi, & hominibus Vigleuanii, ut possint extrahere ex Nauigio illam aqua quantitatem, quæ ipsi Communi, & hominibus necessaria fuerit pro irrigandis eorum possessionibus, & pratis. His sane verbis Dux ipse gratiam facit dictis Vigleuanensibus, vt possint extrahere dictam aquam; huius autem sue gratia executorem constituit dictum Vicecomitem procuratorem ad distribuendum ipsi Communi, & singularibus personis illam aquarum quantitatem, quæ eis esset necessaria pro irrigandis eorum prædiis. Et hoc in casu procuratorū iste necesse non habebat adhibere aliquæ iudiciale caus cognitionem: sed extra iudicialeiter exequi, distribuendo, & locando ipsas aquas petentibus sibi locari. Ita dicimus, quod quando Papa mandat aliui Episcopo, vel Prælato, ut prouideat alicui clero de aliquo beneficio, non adiectis aliquibus verbis significantibus, quod prouideat, causa cognita, & propteræ gratia, & concessio dicitur perfecte facta; gratia tamen dicitur perfecta, ut morte ipsius Papæ, antequam facta sit prouisio ab illo Episcopo, vel Prælato non censeatur extinta. Sic sane decidit Rota Romana in decr. 12. tit. de officio delega. in nouis, quam sequi sunt Lapis in alleg. 17. Ludouicus Gomezius in tract. de super manda de prouidendo. nu. 132. & 133. Gigas in tract. de pensionibus. q. 91. nu. 4. Et accedit, quod iam constat, dictam gratiam habuisse effectum; cum & hoc tempore reperiatur ciues dictæ ciuitatis, qui virtute dictæ gratia, & concessionis obtinerent certam aqua quantitatatem ex dicto Nauigio, & soluit solummodo quatuor solidos pro singula pertica terra, quæ irrigatur. Et quidem sufficit solus actus, ut dici possit aliquid factum, & obseruatum: sicuti post Zabarellem respondit Decianus in conf. 96. num. 8. lib. 3. Et accedit, quod satis est, vnu ex vniuersitate esse in possessione concessionis factæ ipsi vniuersitati, ut suum ius dicatur conseruatum. sicut. §. 1. ff. quod cuiusque

vniuersitati, nom. vbi Calstrensis, & dicemus infra. Et demum con fert, quod cùm dictus Dux Ioan. Galeacius gratiam fecisset dicto Communi, & hominibus, non solum de aquis pro irrigatione prædiorum, sed etiam pro follis, & molendinis, & ordinatis, quod intra certum tempus dictum Commune, & homines construerent ipsas follas, & molendina; sentientes dicti homines, tempus illud esse breue, accesserunt ad ipsum Ducem, & post gratiarum actiones reditas pro concessione, & gratia sibi facta, impetrarunt dilationem ad construendum dictas follas, & molendina. His sane actus ostendit, gratiam, & cōcessionem fuisse perfecte factam à Duce, & ratificatam, atque approbatam ab ipso Communi, & hominibus. Nam gratia tamen dicitur perfecta, & morte concedentis non expirat, quando res desit esse integræ, quod contingit, quando cōceptum est aliquid fieri, etiam si sit solum quid præparatoriū, ut post alios letibit Bursatus in conf. 56. nu. 7. lib. 4.

Secunda est conclusio. Priuilegium, seu concessionem, quæ potius beneficium debet appellari, factam à predicto Duce Io. Galeacio esse ex causa onerosa, non autem lucrativa. Nam priuilegium, & similis cōcessio facta in compensationem benemeritorum dicitur ex causa onerosa; sicuti latissimè tradit Tiraq. in l. si vñ quām in verbo donatione largitus. nu. 12. C. de reuoca. donatio. Porro concessionem hanc factam à dicto Duce Io. Galeacio dictis Vigleuanensibus esse remuneratoriam manifeste constat; cùm ipsem Dux sic testatus sit his verbis. Insuper, ne pro tali tantoq; munere per eosdem Commune, & homines, ut præmittitur, liberali facto ingratitudinis notā incurrire videamur, à qua semper, veluti à lue quadā abhorrimus; & pro aliquali remuneratione expensarū, operū, & laborū, quæ, & quas homines ipsi haec tenus perpeſsi sunt, & in futurum patientur occasione huicmodi possessionem nostrarum, ac etiam cauameti Nauigij memorati, grati erga eos videamur; per præsentes, &c.

Tertia est conclusio. Prædictam cōcessionem dicti Duci Ioannis Galeacij esse realem, non autem personalem; & ob id non expirasse ob mortem ipsius Ducis, ac aliorum successorum; & consequenter etiā hac futura atare esse obseruandum ad commodum, & utilitatem ipsorum Vigleuanensium. Conclusio hæc vel ex eoclare probatur, quod concessio realis tamen sequitur rem, & ob id non extinguitur morte concedentis, nec eius cui facta fuit; sed transit ad quoscumque, ad quos res ipsa peruenit. l. 1. §. personis. ff. de iure immunita, & alijs probauit in commentarijs de præsumptionibus, lib. 3. præsumpt. 103. in fine. Porro concessionem hæc esse realem, & non personalem cōstat, quia facta fuit non per modum priuilegij, sed beneficij. Nam priuilegium tamen dicitur concessio facta contra legem; beneficium vero secundum, vel præter legem; ut declarat Iason in l. beneficium. num. 27. ff. de ijs, qui sunt sui vel alieni iuris. Quod vero concessio hæc sit secundum legem certum est; cùm legi conueniat benefacientibus beneficiis, sed etiā lege. §. cōsuluit. ff. de petitio. hæred. Dux itaque concedendo aquas Vigleuanensibus tamen beneficium contulit ijs, à quibus consecutus fuerat beneficium, nempe donationem prædiorum; & in specie respondit Socinus senior in conf. 84. nu. 11. & 12. lib. 3. quem secutus est Socinus iunior in conf. 37. num. 18. lib. 1. cùm itaque hoc sit beneficium, dicendum est, concessionem esse realem; sicuti scribut Bartolus, Baldus, Anchiaranus, Imola, Alexander, Barbatia, Decius, Alciatus, & Natta, quos commemorauit, & probauit in commentarijs de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 103. nu. 20. & illis accedit Bursatus in conf. 30. nu. 5. lib. 1. Rursum; cùm concessio hæc facta fuerit vniuersitati, tamen nepe ciuitati, & ciuib; Vigleuanii, satis manifeste appareret,

Iacobi Menochij

- ret, illam esse realem, non autem personalem; quemadmodum affirmat Dynus, Oldradus, Bartolus, Baldus, Anchuanus, Aretinus, Romanus, Decius, Zasius, Craueta, Natta, & Marinus Freccia, quos concessi, & sequetus sum in dicta presumptione 103.nu.24. Et concessionem realem censeri perpetuam respondit Socrinus & nior in dicto cons. 84.nu.5. vers. quod si priuilegium; qui dixit, priuilegiū & concessum personā, quā non moritur, sicuti non mori vniuersitatem certū est, dicitur perpetuum, & ob id (subiungit Socinus) nō extinguitur ipsa concessio, & priuilegium morte concedentis, nec eius, cui facta est ipsa concessio. Et rursus 13, cum & concessio fuerit ex causa onerosa, vt diximus supra, non potuerit a Duce illo, nec nunc ab eius successoribus reuocari, vt latissime tradit Tiraquellus in l. si vñquam. in verbo. donatione largitus. nu. 14. C. de reuoca. donatio.
- Quarta est conclusio. Vigleuanenses esse manutendos, & conseruandos in sua quasi possessione conducedi has aquas, soluta mercede solidorum quatuor pro singula pertica. Hac conclusio vel ex eo primū probatur; quod constat, ciues aliquos virtute, & causa illius Ducalis concessionis esse, etiam hoc tempore in hac quasi possessione conducedi has aquas, soluti solidis quatuor pro singula pertica. Porro posseſſio seu quasi vniuersitatis & conseruatur per singulos de ipsa vniuersitate. Ita docuit Castren. in l. sicut. §. 1. ff. quod cuiusque vniuer. nomine. Et multis cōprobat Craueta in cons. 292. nu. 2. & prater eum in specie magis respondit Parisius in cons. 111. nu. 70. lib. 1. post Aretinum, & Socinus sen. in l. 1. §. vlt. ff. de acqua, posseſſionem seu quasi vniuersitatis conseruari per vnum ex vniuersitate possidentem: cum dicatur vniuersitas dedisse mandatum illi possidenti, vt quodammodo vniuersitatis nomine possideat.
- Nec repugnat, si dicatur, q̄ imò potius conseruādi, & manutenendi sunt Reuerendi Fratres Gratiarum in sua quasi possessione locandi dictas aquas, quibus magis placet, & ea cōsercede, & portio, quod eis liber, cūm sit noua, & recens, & antiqua quasi possesso. Nā respondetur primò, antiquorem esse quasi possessonem ciuitatis conseruatam, vt diximus per ciues illos, qui hactenus conduxerunt dictas aquas, soluta mercede solidorum quatuor tantū. Est etiam quasi possesso ciuitatis magis iusta: cūm manifeste cōstet de eius titulo ex concessione facta à dicto Duce Io. Galeacio. Et propterē hāc ciuitatis possesso seu quasi anteponenda illi Reuerendorum Fratrum, iuxta ea, quā post alios fusē scripti in commentarijs de retinenda possessione, remedio tertio nu. 725. cūm dixi; q̄ ille, qui probat possessonem suam antiquorem & præfertur suo aduersario posteriori possessori, & nu. 733. dixi; quod etiū duo contendentes de possessione probant eā aqua lis temporis: attamen ille præfertur, qui sua possesso ni titulum & habet. & nu. 736. adiunxi, quod ex duobus probantibus possessonē equalis temporis, ille præfertur, qui ostendit antiquorem titulum, sicuti ostendunt Vigleuanenses, dūm probarunt titulum, sicque concessionem eis factam à dicto Duce Io. Galeacio ante donationem prædiorum factam dictis Reuerendis Fratribus Gratiarum.
- S V M M A R I V M .
- 1 Peculatus crimen esse officialis expilantis ararium.
 - 2 Criminaliter agi contra dantem occasionem damni.
 - 3 Dolum præsumptum non dare actionem criminalem.
 - 4 Dolum verum cognosci ex indiciis manifestis.
 - 5 Damnum ferre is debet cuius leuissima culpa fit.

Consilium MCXCVI.

169

Vlpianus hoc crimine teneri, & eum, qui furandi finum præbuit, finum intelligo, potestatem, & facultatem, sicuti doctiſ. Budæus in annota, ad Pandectas ad l. qui testamentum. ff. de probat. explicans locum M. Ciceronis ad Q. Fratrem, in finu habere, dixit, significare, in potestate habere. Qui ergo furandi finum, hoc est potestatem, seu causam præbuit, perinde (inquit VI pianiſ) habetur, atque si manifesti furti condemnatus esset, & famosus efficitur. Regius itaque Fiscus existimauit, aduersus Secretarium agi posse de peculatu, vt potest, q̄ in causa is fuerit, vt hoc crimen committeretur ab Herera, Saluateria, & alijs eorum socijs. Et addebat ipse Fiscus, quid sicuti criminaliter & agi potest contra eum, qui priuato damnum dedit, vel cauam, & occasionem dandi præbuit. l. ex maleficio. ff. de aet. & obl. & in insit. de obligat. quæ ex delicto in princ. Quantò magis criminis accusatio moueri potest aduersus eum, qui causam dedit expillandi Principis ararium?

Cæterum criminaliter agendum non esse aduersus Secret. visum fuit Regijs delegatis; propriea quod, vt contra aliquem agatur criminaliter requiritur, q̄ is do lo & manifesto deliquerit. cū non sufficiat præsumptus: sicuti tradunt Bar. in l. quod Nerua. nu. 13. ff. depositi, Aegid. Bossius in tracta. cauaram criminalium. in tit. Quomodo procedatur per actionem in delictis. n. 37. Io. Milleus in pract. crimin. rub. accusationis formula. nu. 12. & 13. Iul. Clarus in pract. crimin. §. homicidium. col. 2. vers. hēc tamen conclusio. & Dulus autem verus, & manifestus est, qui manifestis, & claris indicijs inducit. l. dolum. C. de dolo, & scribūt Bar. in d. quod Nerua. nu. 14. Ale. in cons. 103. nu. 13. lib. 1. Paris. in cons. 40. nu. 30. lib. 1. Io. Corasius in lib. 4. miscella. iuris. c. 1. nu. 2. & ego ipse in comment. de presump. li. 5. præsump. 3. nu. 5. Porro cum nulla manifesta, & clara dolis indicia contra Secretarium extare pro comperto habuerint dicti Delegati; aduersus eum criminaliter procedendum non esse declararunt.

Judicio autem ciuii agi, procedi, & damnari debere iudicarunt ijde Delegati, vt predictus Secret. rependat damnum Regio arario illatū à prædictis furtibus, & ex pillatoribus. Quando dānum lentire & ferre is debet: cuius etiam leuissima securum est, vt statuit Iustinianus in §. vlt. inst. de noxa. & respondit Capolla in cons. 69. nu. 5. iunctis his, que subiungit. nu. 6. Sic dici mus cū, qui rei tenet custodiā, & si qua leui, vel leuissima causa detrimentū aliquot evenit, repēdere illud debet: sicuti respondit Vlp. in l. sed de dano. ff. locati, vbi annotauit Acurius, vt scribunt Salic. in l. in iudicio. C. eo. Corn. in cons. 242. li. 1. Gram. in cons. 40. nu. 1. in criminalib. Crau. in cōf. 97. nu. 2. Burs. in cons. 53. nu. 2. lib. 1. & ego ipse in cons. 118. nu. 2. & 3. li. 2. Quod si dānum & est rependendū ab eo, cuius culpa leuissima, vel saltem leui securū est, quanto magis, si cius dolo, vel lata culpa? Quod verò Secret. & de dolo, lata culpa, ac leuissima obligatus fuerit vel ex eo claret cōstat, q̄ is ob dolum, & omnem culpm tenetur, qui officiū, & munus aliquod administrandū, & gerendū suscipit, vt tradunt Bar. in l. quod Nerua. nu. 31. ff. depositi. Ale. in cons. 41. nu. 6. li. 3. Corn. in cons. 61. nu. 3. lib. 1. Soc. sen. in cons. 149. nu. 1. li. 1. & Paris. in cons. 123. nu. 5. & 6. lib. 1. & tunc maximē verum hoc esse dicimus, quando officiū, & munus est valde graue, in qua magna homini fides, & prudētia requiruntur quale est officiū Secretarii Principis, qui olim apud prīcos Romanos scribi & appellabatur; sicuti scriptum reliquerunt Ioan. Pyrrhus in tracta. de magistratibus Romanis in 1. par. nu. 3. 1. Vldaricus Zasius in 1. 2. §. postea cum Appius nu. 11. & 12. ff. de orig. iur. & Purpur. in 1. 1. nu. 301. & 302. ff. de officio eius. Scribē autē munus, & officiū, quemadmodum grauissimum erat, sic ad

Initium à Domino.

CONSILIVUM MCXCIV.

Iudicium, quod Regius fiscus instituit aduersus Secretarium ob decreta à se conscripta, & edita pro exigenda pecunia militibus debita, suorum stipendiiorum causa, fuit primum criminale, postmodum ciuale. Vno enim, ac altero agi posse iudicio contra Principis officiale, cuius dolo, vel culpa furriū eius crarium fuit expiatū, certum est. Nam crimen hoc peculatus & appellatur, sicuti Paulus ex Labeon sententia respondit in l. sacrilegij. la seconda. §. Labeo. ff. ad leg. Iuliam peculatū definit, peculatum esse pecunia publica, aut sacræ furtum. Et quod Paulus, & Labeo de pecunia publica cōsiderat, Macianus in l. 4. §. vlt. cod. titu. idem dixit, de re ciuitatis. Et Vlpianus in l. sacrilegij. la prima. §. vlt. cod. titu. de auro, & argento Cæsar. & adiungit ipse Liber Duodecimus.

Ff illud